

Dr. Montessori spreekt te Ommen

Artikel in 'Montessori Opvoeding'

In het tijdschrift 'Montessori Opvoeding' van mei 1939 staat een kort artikel van de hand van Mevrouw R. Joosten - Chotzen. 'Montessori Opvoeding' is op dat moment het tijdschrift van de Nederlandse Montessori Vereniging en dus een voorganger van het huidige 'Montessori Magazine'. Mevrouw Joosten schrijft:

"Uit voordrachten gedurende de Internationale Opleidingscursus [van de AMI - F.K.] konden we verleden jaar reeds vernemen hoezeer Dr. Montessori de spelen en oefeningen der Padvinders waardeert als uitbreiding van de zintuiglijke opvoeding in haar kleuterscholen als ondersteuning voor de groeiende intelligentie en als hulp voor de karaktervorming. Hierin ziet zij belangrijke en waardevolle elementen, welke aansluiten bij de behoeften der opgroeiende kinderen. Zij verlangen een wijder milieu, waarin hun lust tot verkennen baanbreekt.

In de Montessorischool te Laren worden in verband hiermee reeds experimenten gedaan met kinderen van jonger leeftijd dan die der welpen. [8 - 12 jaar - F.K.] De Padvindersbeweging is niet weinig verheugd over de belangstelling en de waardering van Dr. Montessori. Zo hadden in Engeland, waar Dr. Montessori

thans haar 24ste internationale opleidingscursus geeft, besprekingen plaats met het Padvindersbestuur, waarvan de 'Boy Scouts Weekly News Bulletin' (28 maart 1939) een verslag geeft.

Op de commissarissenbijeenkomst der Nederlandse Padvinders, welke 15 en 16 april 1939 te Ommen werd gehouden, was Dr. Montessori als spreekster uitgenodigd. Onder de talrijke aanwezigen bevond zich ook Prins Bernhard, die met grote belangstelling Dr. Montessori's voordracht volgde. Op boeiende en heldere wijze zette zij uiteen, dat de oefeningen welke de welpen sinds hun achtste jaar doen, o.a. sporen volgen, geluiden uit de natuur herkennen, bewegings - en evenwichtsoefeningen nauw aansluiten bij de belangstelling der vijfjarigen van de Montessorischolen, welke daar zo'n goede zintuiglijke onderlegging krijgen op een leeftijd waarin zij daarvoor bij uitstek gevoelig blijken te zijn.

De meer kosmische belangstelling, die de kinderen daarna tonen, bij voorbeeld hun belangstelling voor wolkenformaties, voor windrichting en -sterkte, hun meeleven met de schommelingen der temperatuur, met bloemen en dieren, vraagt om voedsel en leiding. Hieraan geven de leiders der Padvinders ook alle aandacht, maar de Mon-

tessorileerlingen vragen hierom reeds jonger. Bij proeven in Laren ziet men een prachtige wisselwerking tussen de ervaringen in het veld en het werk in de school; beide vullen elkaar aan en werken stimulerend op elkaar. Dr. Montessori gelooft in het grote belang van samenwerking der beide bewegingen en wel in de eerste plaats tot heil van het kind.

Op haar voordracht volgde een levendige gedachtewisseling, die tot veler spijt bekort moest worden in verband met het verdere programma van de avond. Het contact over en weer was goed geweest en opent allicht verdere perspectieven."

(De spelling van het artikel is aangepast aan die van onze dagen.)

Waarom in Nederland?

Het verdient enige uitleg waarom de Italiaanse pedagoog Maria Montessori een school in Laren in de Nederlandse provincie Noord-Holland had. Ten tijde van de eerste wereldoorlog, in 1915, verbleef Dr. Montessori enige tijd in de Verenigde Staten, in San Francisco. Daar werd een wereldtentoonstelling gehouden ter gelegenheid van de opening van het Panamakanaal. Ze gaf er lezingen en in het Paleis van de Opvoeding werkte een Montessorigroep onder leiding van Helen Parkhurst (de latere grondlegster van het Daltononderwijs), zodat de bezoekers aan de tentoonstelling konden zien hoe deze nieuwe wijze van opvoeden in de praktijk werkte.

Montessori werd vergezeld door haar zoon Mario. Eind 1915 keerden ze naar Europa terug. Maar Maria Montessori en Mario keerden later weer terug naar de VS. Daar trouwde Mario Montessori met de Amerikaanse Helen Christie (in 1917 te San Francisco). Hij stichtte een Montessorischooltje in Hollywood, waar hij bijdroeg aan de opvoeding van kinderen van filmsterren als Douglas Fairbanks en Mary Pickford. In een artikel in het Zaterdag Bijvoegsel van NRC Handelsblad van 7 januari 1989 zegt Drs. Mario Montessori jr. over zijn vader:

"In het begin had mijn vader voor grootmoeders ideeën geen enkele belangstelling. Hij is toen nog een tijdje bokser geweest in de Verenigde Staten. Maar na verloop van tijd – zeker na zijn huwelijk met mijn moeder – heeft hij zich totaal in de Montessoribeweging gestort.."

Dr. Montessori keerde in 1915 niet terug naar Italië, maar koos Barcelona in de Spaanse 'provincie' Catalonië als woonplaats. Er was daar een Studiecentrum voor Montessorioopvoeding waaraan ook een school en een opleiding voor het internationale Montessoridiploma verbonden waren. Door deze keuze maakte Montessori het mogelijk voor haar zoon om naar Europa terug te keren zonder in Italië zijn dienstplicht te hoeven vervullen. Daar voelde hij als pacifist niets voor. Na enige tijd voegden Mario en zijn vrouw zich bij Dr. Montessori in Barcelona.

In Barcelona woonden de Montessori's nog toen in Spanje in 1936 de Burgeroorlog uitbrak. Een Brits oorlogsschip bracht Dr. Montessori naar Londen. Groot-Brittannië was al jarenlang een plaats waar Montessorionderwijs gegeven werd. In Londen was ook een internationale Montessoriopleiding gevestigd, die nog steeds bestaat. Te-

genwoordig heet deze opleiding het Montessori Institute. In 1936 werd in Oxford een Internationaal Montessoricongres gehouden.

Hoe de andere familieleden Barcelona verlieten en tenslotte elders terecht kwamen is niet helemaal duidelijk. Helen Christie bleef aanvankelijk in Barcelona, maar vertrok tijdens de Spaanse burgeroorlog tenslotte met haar dochter Renilde naar de VS (1938 – 1939). Ze was in 1936 van Mario gescheiden. Nog voor de Tweede Wereldoorlog uitbrak keerde ze weer terug naar Barcelona, waar ze bleef wonen tot haar overlijden in 1985. Ze keerde nooit meer naar de Verenigde Staten terug.

Mario jr. en zijn broer Rolando reisden met Maria Antonietta Paolini naar Genua en vandaar per schip naar Londen. Waar Mario's oudste dochter Marilena en haar vader waren en hoe ze Londen bereikten is niet bekend.

Het was uitgesloten dat Dr. Montessori naar Barcelona kon terugkeren. Een Nederlandse Montessori-leidster die in Oxford hielp bij de organisatie van het congres bracht uitkomst. Ada Pierson - want die was het - overlegde met haar ouders en nodigde de familie uit op in Nederland te komen logeren in hun grote huis 'Intimis' in Baarn. Later woonde Dr.

Montessori in 'De Binckhorst', een klein villaatje in Laren. Daar stichtte ze ook eenzelfde soort Studiecentrum als ze eerder in Barcelona had, met school en opleiding, gevestigd in de villa 'Groenendaal'. Daarom richtte Dr. Montessori zich tot de Commissarissen van de Nederlandse Padvinders; ze woonde in Nederland.

Waarom Prins Bernhard?

Sinds 1973 bestaat er in Nederland één Scoutingorganisatie: Scouting Nederland. Dat is lang anders geweest. Scouting Nederland ontstond door het samenvoegen van de jongensorganisaties en de meisjesorganisaties voor Scouting. Die organisaties waren op hun beurt weer verdeeld in een 'algemene' organisatie en een 'katholieke'. Er werden dus vier organisaties samengevoegd tot één nieuwe. In de 'algemene' organisaties was al plaats voor Protestantse geloofsgemeenschappen, zoals kerken en het Leger des Heils.

Baron van Pallandt begroet Prins Bernhard in Ommen.

In 1939 waren de meisjesorganisaties en de jongensorganisaties nog gesplitst. Wel was er een grotere eenheid ontstaan onder invloed van de Wereldjamboree van 1937 die in Nederland, in Vogelenzang bij Haarlem gehouden was. De wereldorganisatie van de 'jongens' erkende slechts één padvindersonderorganisatie per land. Dit leidde niet tot een fusie tussen de algemene en de katholieke organisatie, maar wel tot een federatie tussen die twee, de Nationale Padvindersonderraad. Andere padvinderachtige clubs als de christelijke vierkantsclubs sloten zich aan bij de Nederlandse Padvindersonderbond en de Nederlandse Padvindersonderorganisatie fuseerden tot de Nederlandse Padvindersonderbond.

Prins Hendrik

Tussen de Padvinderij en het Nederlandse Koningshuis had tot 1934 een innige band bestaan in de persoon van Prins Hendrik, de echtgenoot van Koningin Wilhelmina. Hij was Koninklijk Commissaris, naast de Hoofdverkenner Rambonnet. Commissarissen waren dus de bestuurders van de jongens Padvindersonderorganisaties. In 1934 overleed Prins Hendrik plotseling aan een hartaanval. En zo ontstond er een vacature voor Koninklijk Commissaris, die niet vervuld kon worden omdat er geen man meer beschikbaar was in de Koninklijke Familie om de taak over te nemen. Dat veranderde toen prinses Juliana in 1937 trouwde met Prins Bernhard. Ze bezochten de Wereldjamboree enige keren en Prins Bernhard werd bereid gevonden om de nieuwe Koninklijke Commissaris te worden. Daarom was hij aanwezig bij de voordracht van Dr. Montessori in Ommen.

Waarom Ommen?

De Nederlandse Padvindersonderbond waren niet alleen verbonden met het Koninklijk Huis. Ook adellijke landeigenaren voelden zich soms verbonden met de padvinderij. In Ommen had dat geleid tot een relatie met 'De Baron'. Dat was Baron van Pallandt van Eerde, die in de buurt van Ommen het kasteel 'Eerde' bewoonde. Hij was ook de eigenaar van de boerderij Ada's Hoeve en het terrein eromheen, dat een kampeerterrein werd van de Nederlandse Padvindersonderbond. Ook werden er de Gilwellcursussen gehouden voor welpenleidsters en

verkenner-leiders. Baron Philip van Pallandt was zelf verkenner-leider en bevriend met de stichter van de Padvindersbeweging, Lord Robert Baden-Powell of Gilwell.

Een ander bekend padvindersgebouw in Ommen was de Padvindersboerderij aan de Koesteg, die ook aan de padvinders in bruikleen gegeven werd door de Baron. Nu is het een manege en niet langer in bezit van Scouting Nederland. Maar het lijkt me dat Dr. Montessori in 1939 haar 'voordracht' op de deel van de Padvindersboerderij gehouden heeft. De Padvindersboerderij was het onderkomen van de leiders en leidsters van de Gilwellcursussen. Begin september verzamelden de Nederlandse Gilwellians van de NPV er voor hun jaarlijkse Reünie.

Op eerdere leeftijd

Met de activiteiten van de welpen, vanaf je achtste kon je welp worden, begint Dr. Montessori op eerdere leeftijd. Zo omstreeks het vijfde jaar meldt mevrouw Joosten. Ook hier leerde observatie haar kennelijk dat kinderen, eerder dan door Baden-Powell gebruikelijk geacht werd, al een intense belangstelling voor deze activiteiten bestaat bij kleuters. Zoals altijd zou ik willen zeggen. Het is bekend dat Dr. Montessori welpenleiders en -leiders uitnodigde op 'Groenendaal' om samen met de kinderen van haar Casa dei Bambini de oefeningen te doen die ze ook met de welpen van hun horde deden. Het zou interessant zijn om te weten of er destijds leiders geweest zijn die hun ervaringen hebben vastgelegd. Als iemand nog gegevens tegenkomt op een zolder, dan zou ik er graag gebruik van maken.

Wat deden zij?

Mevrouw Joosten wijst erop dat de oefeningen en spelen die aan Scouting ontleend worden gezien moeten worden in het kader van de 'zintuiglijke opvoeding'. Voor jongere kinderen dan de vijfjarigen heeft Dr. Montessori voor het oefenen van alle zintuigen 'materiaal' ontworpen. Leermiddelen waarmee een bepaald zintuig getraind kan worden. Ruw-glad materiaal, bestaande uit plankjes voorzien van gradaties schuurpapier, om de tastzin te oefenen. Kokertjes met geurende stoffen die - twee aan twee met dezelfde geur - op een rij gezet moeten worden om de reukzin te oefenen. Stokken in lengte variërend van 10 cm tot een meter, steeds 10 cm langer, om lengteverschillen waar te nemen en zo de visuele zin te trainen. Kokertjes gevuld met steentjes die een hard geluid maken als je ermee rammelt. En kokertjes bij voorbeeld gevuld met rijst, die een veel zachter geluid maken als je ermee rammelt. Kokertjes die hetzelfde geluid maken worden weer twee aan twee naast elkaar gezet. En al doende wordt de gehoorzin geoefend.

Gehoorkokers

Ik zal hier geen uitputtende opsomming geven van de zintuiglijke oefeningen die met Montessorimateriaal gedaan kunnen worden. De gegeven voorbeelden maken duidelijk om wat voor soort oefeningen het gaat. Het doel van de oefeningen is om op een moment dat het kinderen interesseert en ze er lange tijd geconcentreerd mee bezig willen zijn de waarneming te verbeteren. En het uiteindelijke doel is de opvoeding van de intelligentie. Welpen leerden in die tijd een aantal vaardigheden. Als ze die beheersten kregen ze een ster op hun pet, gevolgd door nog een ster als ze een tweede portie vaardigheden onder de pet hadden. Mevrouw Joosten noemt een aantal activiteiten die ook bij de stereisen voorkomen. Bij voorbeeld de lichaams oefeningen - zoals het lopen met een boek op je hoofd - die de welp moet kunnen. Maar een spoor volgen en geluiden in de natuur herkennen is iets dat welpen in die tijd niet deden. Verkenners wel. Verder noemt ze de windrichting en de sterkte van de wind. Welpen leren in die tijd bij het stereisen de hoofdstreken van het kompas. Er zijn veel dingen die welpen ook leren, maar die niet door Mevrouw Joosten genoemd worden. Ze komen overeen met de Montessoriaanse oefeningen uit het dagelijkse leven. Die zijn te verdelen in zorg voor de omgeving en zorg voor de persoon. De welpen moeten hun schoenen leren poetsen en hun kleren opvouwden om hun tas te kunnen pakken als de horde gaat kamperen. Oefeningen uit het dagelijkse leven zijn bedacht om de motoriek van de kleuters te oefenen. Het aantrekkelijke voor welpen is dat ze de vaardigheden ook echt toepassen. Als ze gaan kamperen, pakken ze hun eigen bagage in en ook als ze uit het kamp weer naar huis gaan is er niemand die ze hoeft te helpen.

Een welp in uniform. Op zijn pet de eerste en tweede ster.

Uit de voorbeelden die Mevrouw Joosten noemt blijkt dat Dr. Montessori ook andere dingen waardeerde dan de eisen die gesteld werden aan het behalen van de eerste en tweede ster. Naar wolkenformaties, bloemen en dieren kijk je als je erop uittrekt. De natuur in. Leren je thuis te voelen in het bos en op de hei. Als Dr. Montessori enige jaren later in India een schooltje begint in Kodaikanal trekt haar zoon Mario er met de kinderen op uit om in de natuur zelf over de natuur te leren. Het verband met de waardering voor de Scoutingactiviteiten is duidelijk aanwezig.

Hoe ging het verder?

In hetzelfde jaar waarin Dr. Montessori de Commissarissen toespreekt vertrekt ze naar India. Voor een paar maanden is de bedoeling. Het worden meerdere jaren. Als de Tweede Wereldoorlog uitbreekt kan ze niet meer terug. Voor de Joodse mevrouw

Joosten en haar familie breken moeilijke jaren aan. De Duitse bezetters sluiten 'Groenendaal'. De Padvinderij in Nederland wordt door hen verboden. In 1942 sterft Baden-Powell in Kenya. Wat perspectief lijkt te bieden in 1939 bestaat een aantal jaren later helemaal niet meer. Toen na 1945 de Padvinderij en de Montessoriopvoeding weer oprabbelden is het in 1939 opgezette contact bij mijn weten niet meer hervat.

© Fred Kelpin. Maastricht, 21 mei 2008. Bijgewerkt op 17 december 2018.